

ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШДА ИЖТИМОЙ ПРОФИЛАКТИКА ТАДБИРЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ

Назаров Илҳамбек Алимович

Ўзбекистон Республикаси ИИБ Малака ошириш институти катта ўқтувчиси,

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17735024>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20-noyabr 2025 yil

Ma'qullandi: 23-noyabr 2025 yil

Nashr qilindi: 27-noyabr 2025 yil

KEYWORDS

ҳуқуқбузарлик, ижтимоий профилактика, ҳуқуқий онг, ҳуқуқий маданият, маърифий тадбирлар, хавф гуруҳидаги шахслар, индивидуал профилактика, маҳалла, таълим муассасалари, фуқаролик жамияти, ҳамкорлик механизмлари, олдини олиш..

ABSTRACT

Ушбу мақолада ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш жараёнида ижтимоий профилактика тадбирларининг ўрни ва аҳамияти таҳлил этилади. Тадқиқотда жамиятда ҳуқуқбузарликлар содир этилишига сабаб бўлувчи ижтимоий-психологик омиллар, аҳолининг ҳуқуқий онг ва маданияти даражаси, оилавий муҳит, таълим муассасалари ва маҳалла институтларининг роли ёритилган. Мақолада ижтимоий профилактика чораларининг тизимли тарзда амалга оширилиши, аҳолининг турли гуруҳларига йўналтирилган маърифий тадбирлар, хавф гуруҳидаги шахслар билан олиб бориладиган индивидуал профилактика ишларининг самарадорлиги асослаб берилади. Шунингдек, давлат органлари, фуқаролик жамияти институтлари ва таълим муассасалари ўртасидаги ҳамкорликни кучайтириш орқали ҳуқуқбузарликларни олдини олишнинг комплекс механизмлари такомиллаштириш бўйича таклифлар ишлаб чиқилади

Ижтимоий профилактика ҳақида тўхталишдан олдин “Е-ижтимоий профилактика» ахборот тизими”, “ижтимоий профилактика тадбирлари”, “ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар”, “ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширишга кўмаклашувчи шахслар”, “ижтимоий профилактика объектлари”, “ижтимоий профилактика тадбирлари амалга ошириладиган шахслар” ҳамда “ижтимоий мослаштириш дастури” ҳақида тушунчаларга тўхлаллишимиз зарур.

Хусусан:

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 29 ноябрдаги ПФ-27-сон “Ўзбекистон Республикаси жамоат хавфсизлиги концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармониға мувофиқ, Ўзбекистон Республикаси ИИБ томонидан – “Е-ижтимоий профилактика” ахборот тизими жорий этилган.

«Е-ижтимоий профилактика» ахборот тизими – бу, ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар ўртасида ахборот алмашиш имконини берадиган электрон тизимга айтилади.

“Ижтимоий профилактика тадбирлари” – бу, ҳуқуқбузарлик содир этиш ёки ундан жабрланиш эҳтимоли юқори бўлган шахсларга *ҳуқуқий, ижтимоий, психологик, тиббий, педагогик* ва бошқа турдаги ёрдамлар кўрсатишда амалга ошириладиган тадбирлар мажмуига айтилади.

“Ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар” – бу, *маҳалла раислари, ҳоким ёрдамчилари, профилактика инспекторлари, ёшлар етакчилари, хотин-қизлар фаоллари, ижтимоий ходимлар* ва *солиқ инспекторлари* тоифасини киритишимиз мумкин.

“Ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширишга кўмаклашувчи шахслар” – бу, *меҳнат органи ходимлари, тиббиёт ходимлари, мактаб директорлари* ва *мактаб психологлари, инспектор-психологлар, шунингдек, ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектларнинг мурожаатига асосан жалб этиладиган шаҳар-тумандаги тегишли давлат органлари* ва *ташкilotларнинг ходимлари* тоифаларини киритишимиз мумкин.

“Ижтимоий профилактика объектлари” – бу, ўзига нисбатан ижтимоий профилактика тадбирлари амалга ошириладиган шахсларнинг ижтимоий муаммоларига айтилади.

“Ижтимоий профилактика тадбирлари амалга ошириладиган шахслар” – бу, ҳуқуқбузарлик содир этиш ёки ундан жабрланиш эҳтимоли юқори бўлган шахсларга айтилади.

“Ижтимоий мослаштириш дастури” — ижтимоий профилактика объектларига нисбатан ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар томонидан ижтимоий профилактика жараёнида амалга ошириладиган тадбирлар.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 21 декабрдаги ПФ-209-сон «Маҳалла институтининг жамиятдаги ролини тубдан ошириш ва унинг аҳоли муаммоларини ҳал этишда биринчи бўлган сифатида ишлашини таъминлашга қаратилган чора-тадбирлар тўғрисида» Фармонида асосан, – *“маҳалла раиси, ҳоким ёрдамчиси, ёшлар етакчиси, хотин-қизлар фаоли, профилактика инспектори, ижтимоий ходим ва солиқ инспектори”* жамоатчилик асосида фаолият юритадиган **«маҳалла еттилиги»** ташкил этилган.

Ижтимоий профилактика тадбирлари қуйидаги шахсларга нисбатан амалга оширилади:

- а) **Ҳуқуқбузарлик содир этиш эҳтимоли бўлган шахслар.** Буларга:
- банд бўлмаган ёки доимий даромад манбаига эга бўлмаган ишсиз шахслар;
 - спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик воситалари, психотроп ёки инсон ақл-иродасига таъсир этувчи бошқа моддаларга қарам бўлиб қолган шахслар;
 - қимор ва таваккалчиликка асосланган бошқа ўйинларга ружу қўйган шахслар;
 - ғайриижтимоий хулқ-атворли шахслар;
 - қаровсиз ва назоратсиз қолган вояга етмаганлар;
 - ишсиз ёшлар ва мактаб битирувчилари;

- давлат кўмагига муҳтож «оғир» тоифадаги ёшлар;
 - ҳуқуқбузарлик содир этишга мойиллиги бўлган ёшлар;
 - ажрим ёқасига келиб қолган ва низоли оилалар;
 - ёрдамга муҳтож бўлган ва оғир ижтимоий аҳволга тушиб қолган хотин-қизлар;
 - мунтазам тазйиқ ва зўравонликка учраб келаётган хотин-қизлар;
 - жазони ижро этиш муассасаларидан қайтган ва профилактик ҳисобда турган шахслар;
 - оғир аҳволга тушиб қолган ва оғир аҳволга тушиб қолиш хавфи юқори бўлган шахслар;
 - тадбиркорлик фаолиятини бошламоқчи бўлган шахслар;
- б) Ҳуқуқбузарликдан жабрланиш эҳтимоли бўлган шахсларга:**
- парваришга муҳтож ёлғиз кексалар;
 - ногиронлиги бўлган ва оғир касалликка чалинган шахслар.

Профилактика инспектори томонидан ижтимоий профилактика объектлари қуйидагилар асосида аниқланади:

- аҳолини «хонадонбай» ўрганиш;
- маҳалла фаоллари, уйбоши ва кўчабошилар берган маълумотлар;
- жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари;
- жиноятнинг сабабларини ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни бартараф қилиш тўғрисида суриштирувчи, терговчи, прокурорнинг тақдимномаси;
- ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар ва ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширишга кўмаклашувчи шахслар томонидан тақдим этилган маълумотлар;
- оммавий ахборот воситалари, Интернет жаҳон ахборот тармоғи ҳамда ижтимоий тармоқлар орқали олинган маълумотлар;
- манфаатдор давлат органлари ва ташкилотлари томонидан берилган бошқа маълумотлар.

Ижтимоий профилактика объектлари бўйича амалга ошириладиган ижтимоий профилактика тадбирлари бўйича профилактика инспектори томонидан ахборот тизимида **хулоса** тайёрлайди.

Хулосада қуйидаги маълумотлар акс эттирилади:

- ижтимоий профилактика тадбирлари амалга ошириладиган шахслар билан ўтказилган профилактик суҳбатлар;
- ижтимоий профилактика тадбирлари амалга ошириладиган шахсларнинг турмуш тарзи ва ижтимоий профилактика объектлари;
- ўз ваколатлари доирасида тегишли давлат органлари ва ташкилотларидан олинган ижтимоий профилактика тадбирлари амалга ошириладиган шахслар ва уларнинг оила аъзолари ҳақидаги маълумотлар.

Профилактика инспекторининг ўзи томонидан ижтимоий профилактика тадбирлари амалга ошириладиган шахслар бўйича хулоса расмийлаштирилиши талаб **этилмайди**.

Профилактика инспектори томонидан тайёрланган хулоса асосида қўйидагилар тўғрисидаги маълумотлар ижтимоий профилактика тадбирларини амалга ошириш учун ахборот тизими орқали тегишлилиги бўйича ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектларга юборилади:

а) **ҳоким ёрдамчисига** – банд бўлмаган ёки доимий даромад манбаига эга бўлмаган ишсиз шахслар;

б) **профилактика инспекторига:**

– спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик воситалари, психотроп ёки инсон ақл-иродасига таъсир этувчи бошқа моддаларга қарам бўлиб қолган шахслар;

– қимор ва таваккалчиликка асосланган бошқа ўйинларга ружу қўйган шахслар;

– ғайриижтимоий хулқ-атворли шахслар;

– жазони ижро этиш муассасаларидан қайтган ва профилактик ҳисобда турган шахслар;

– қаровсиз ва назоратсиз қолган вояга етмаганлар;

в) **ёшлар етакчисига:**

– ишсиз ёшлар ва мактаб битирувчилари;

– давлат кўмагига муҳтож «оғир» тоифадаги ёшлар;

– ҳуқуқбузарлик содир этишга мойиллиги бўлган ёшлар;

– спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик воситалари, психотроп ёки инсон ақл-иродасига таъсир этувчи бошқа моддаларга қарам бўлиб қолган ёшлар;

– қимор ва таваккалчиликка асосланган бошқа ўйинларга ружу қўйган ёшлар;

г) **хотин-қизлар фаолига:**

– ажрим ёқасига келиб қолган ва низоли оилалар;

– ёрдамга муҳтож бўлган ва оғир ижтимоий аҳволга тушиб қолган хотин-қизлар;

– мунтазам тазйиқ ва зўравонликка учраб келаётган хотин-қизлар;

– жазони ижро этиш муассасаларидан қайтган ва профилактик ҳисобда турган хотин-қизлар;

д) **ижтимоий ходимга:**

– оғир аҳволга тушиб қолган ва оғир аҳволга тушиб қолиш хавфи юқори бўлган шахслар;

– парваришга муҳтож ёлғиз кексалар;

– ногиронлиги бўлган ва оғир касалликка чалинган шахслар;

е) **солиқ инспекторига** – тадбиркорлик фаолиятини бошламоқчи бўлган шахслар.

Маҳалла раиси – ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектларга бириктириладиган шахслар билан маҳаллага бириктирилган давлат органлари ва ташкилотлар вакиллари жалб этган ҳолда ижтимоий профилактика тадбирлари ҳамкорликда ташкил этилишини **таъминлайди**.

Профилактика инспектори – ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар томонидан ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширишда улар билан **ҳамкорликда иштирок этади**.

Профилактика инспектори ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектларнинг фаолиятини таҳлил қилган ҳолда уларга “*амалий*”, “*методик*” ва “*услубий*” ёрдам кўрсатиб боради.

Профилактика инспектори томонидан ахборот тизими орқали юборган ижтимоий профилактика объектлари тўғрисидаги маълумотларни ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар **уч иш куни ичида** ўрганиб чиқади.

Ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширади ёки амалга оширишни рад этиш тўғрисида **хулоса тайёрлайди**. Бунда:

– ижтимоий профилактика тадбирларини амалга ошириш тўғрисида қарор қабул қилган тақдирда, ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар **уч иш куни ичида** ахборот тизими орқали ўзининг ижтимоий мослаштириш дастурини ишлаб чиқади;

– рад этиш тўғрисида хулоса тайёрланган тақдирда, тақдим этилган ҳужжатлар ва маълумотларда аниқланган камчиликлар кўрсатилиб, уларни бартараф этиш ҳамда такроран юбориш учун ахборот тизими орқали профилактика инспекторига **қайтаради**.

Профилактика инспектори томонидан ижтимоий профилактика объектлари бўйича *хулоса тақдим этилмаган* ёки хулосада зарур ҳужжатлар кўрсатилган *маълумотлар акс эттирилмаган* бўлса, ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар томонидан ижтимоий профилактика тадбирларини амалга ошириш рад этилиши мумкин. Бу ҳақида ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширишни рад этиш тўғрисидаги хулосада кўрсатилади.

Ижтимоий профилактика тадбирларини амалга ошириш рад этилган ҳолат юзасидан профилактика инспектори **беш иш куни ичида** хулосада кўрсатилган камчиликларни бартараф этиб, ахборот тизими орқали ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектларга **такроран** тақдим этади.

Ижтимоий профилактика тадбирларини амалга ошириш тўғрисида қабул қилган қарор бўйича ижтимоий мослаштириш дастурида ижтимоий профилактика объектига нисбатан амалга ошириладиган ижтимоий профилактика тадбирлари ва уларнинг муддатлари акс эттирилади.

Ижтимоий мослаштириш дастури ижтимоий профилактика тадбирлари амалга ошириладиган шахсларнинг **ҳар бири учун алоҳида** тузилади, ижтимоий мослаштириш дастурига ҳар бир ижтимоий профилактика объекти киритилади ҳамда дастур тасдиқланган вақтдан бошлаб ижрога қаратилади.

Ижтимоий мослаштириш дастурида белгиланган тадбирларнинг бажарилиши бўйича маълумотлар мунтазам равишда ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар томонидан ахборот тизимига киритиб борилади.

Ахборот тизимига киритилган маълумотларнинг ҳаққонийлиги учун уларни киритган **шахс шахсан жавобгар** ҳисобланади.

Профилактика инспекторининг ижтимоий профилактика объектларини аниқлаш ва уларга доир маълумотларни ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектларга ўз вақтида тақдим этиш, шунингдек, унинг ўзи томонидан амалга ошириладиган ижтимоий мослаштириш дастурида белгиланган тадбирларнинг бажарилиш аҳволи **шаҳар-туман ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмаси** томонидан *кунлик мониторинг* қилиб борилади.

Ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар ижтимоий мослаштириш дастури асосида қўйидагиларни амалга оширади:

а) **ҳоким ёрдамчиси** – банд бўлмаган ёки доимий даромад манбаига эга бўлмаган ишсиз шахсларни касб-хунар ва тадбиркорликка ўқитиш ҳамда бандлигини таъминлаш чораларини кўради;

б) профилактика инспектори:

– спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик воситалари, психотроп ёки инсон ақл-иродасига таъсир этувчи бошқа моддаларга қарам бўлиб қолган шахсларнинг турмуш тарзи, хулқ-атвори ва оилавий шароитини ўрганади, улар билан яқка тартибда профилактик суҳбатлар ўтказади, ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар билан биргаликда касбий лаёқатидан келиб чиқиб касб-хунар ўрганишга жалб қилиш, соғлом ҳаётга қайтариш, ижтимоий-ҳуқуқий, психологик ва бошқа ёрдамлар кўрсатиш, шунингдек, ушбу салбий одатга ружу қўйишнинг омилларини бартараф этиш мақсадида тиббий кўрикдан ўтказиш ва комплекс психологик-тиббий реабилитация қилиш чораларини кўради;

– қимор ва таваккалчиликка асосланган бошқа ўйинларга ружу қўйган шахсларнинг турмуш тарзи, хулқ-атвори ва оилавий шароитини ўрганади, улар билан профилактик суҳбатлар ўтказади, ушбу ўйинларнинг салбий оқибатларини ва жавобгарликни тушунтиради, унинг омилларини бартараф этишга кўмаклашади;

– ғайриижтимоий хулқ-атворли шахсларнинг турмуш тарзи, хулқ-атвори ва ғайриижтимоий хатти-ҳаракатларининг сабабларини ўрганади, улар билан яқка тартибда профилактик суҳбатлар ўтказади, уларни соғлом ҳаётга қайтариш ҳамда бундай салбий хатти-ҳаракатларни бартараф этиш чораларини кўради;

– жазони ижро этиш муассасаларидан қайтган ва профилактик ҳисобда турган шахсларнинг турмуш тарзи, хулқ-атвори, оилавий шароити ва касбий лаёқатини ўрганади, ҳоким ёрдамчиси томонидан уларни касб-хунар ва тадбиркорликка ўқитиш ҳамда бандлигини таъминлаш бўйича зарур чоралар кўрилишида ёрдам беради;

– қаровсиз ва назоратсиз қолган вояга етмаганларнинг турмуш тарзи, хулқ-атвори ва оилавий шароитини ўрганади, васий ёки ҳомийси бўлмаган вояга етмаганларга васий ва ҳомий бириктириш, ёшлар етакчиси билан биргаликда уларнинг қизиқишидан келиб чиқиб, фан, касб-хунар ва спорт тўғаракларига жалб қилади, бўш вақтларини мазмунли ташкил этиш чораларини кўради;

в) ёшлар етакчиси:

– ишсиз ёшлар ва мактаб битирувчиларининг бандлигига кўмаклашади, «Ёшлар дафтари»га киритилган ёшларнинг муаммоларини ўрганади ҳамда уларга кўрсатиладиган ёрдам турларидан самарали фойдаланишни ташкил этади;

– давлат кўмагига муҳтож «оғир» тоифадаги ёшларнинг ҳаётда ўз ўрнини топишларига кўмаклашади ҳамда профилактика инспектори билан биргаликда ҳуқуқбузарлик содир этишга мойиллиги бўлган вояга етмаганлар билан тизимли ишлайди, уларнинг бўш вақтини мазмунли ташкил этиш чораларини кўради;

– спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик воситалари, психотроп ёки инсон ақл-иродасига таъсир этувчи бошқа моддаларга қарам бўлиб қолган ёшларнинг турмуш тарзи, хулқ-атвори ва оилавий шароитини ўрганади, улар билан яқка тартибда суҳбатлар ўтказади, касбий лаёқатидан келиб чиқиб касб-хунар ўрганишга жалб қилиш,

соғлом ҳаётга қайтариш ҳамда ушбу салбий одатга ружу қўйиш омилларини бартараф этишга кўмаклашади;

– қимор ва таваккалчиликка асосланган бошқа ўйинларга ружу қўйган ёшларнинг турмуш тарзи, хулқ-атвори ва оилавий шароитини ўрганади, улар билан якка тартибда суҳбатлар ўтказади, уларни соғлом ҳаётга қайтаришга ҳамда ушбу салбий одатга ружу қўйишнинг омилларини бартараф этишга кўмаклашади;

г) хотин-қизлар фаоли:

– ажрим ёқасига келиб қолган ва низоли оилалар билан якка тартибда суҳбатлар ўтказади, низоларнинг сабабларини аниқлайди, улар бартараф этиш мақсадида маҳалла раиси билан ҳамкорликда «Соғлом оила — соғлом жамият» тамойилларини тушунтиради, оилавий қадриятларни мустаҳкамлаш бўйича чора-тадбирларни амалга оширади, уларга ижтимоий-ҳуқуқий, психологик ва моддий ёрдам кўрсатишни ижтимоий ходим билан биргаликда ташкил этади;

– ёрдамга муҳтож бўлган ва оғир ижтимоий аҳволга тушиб қолган хотин-қизлар билан якка тартибда суҳбатлар ўтказиб, турмуш тарзи, хулқ-атвори, оилавий шароити ҳамда касбий лаёқатини ўрганади, уларни тадбиркорлик, касаначилик ва хунармандчиликка жалб қилиш, зарур ҳолларда уларга ижтимоий-ҳуқуқий, психологик ва моддий ёрдам кўрсатиш чораларини кўради;

– мунтазам тазйиқ ва зўравонликка учраб келаётган хотин-қизларнинг хонадонига бориб, турмуш тарзи, хулқ-атвори ва оилавий шароитини ўрганади, аниқланган муаммоларини бартараф этиш чораларини кўради, зарур ҳолларда мунтазам тазйиқ ва зўравонликка учраб келаётган шахсларга ҳимоя ордерини бериш бўйича профилактика инспекторига таклиф киритади;

– жазони ижро этиш муассасаларидан қайтган ва профилактик ҳисобда турган хотин-қизларнинг турмуш тарзи, хулқ-атвори, оилавий шароити ва касбий лаёқатини ўрганади, улар билан манзилли чора-тадбирларни амалга оширади, ҳоким ёрдамчиси билан ҳамкорликда бандлигини таъминлаш чораларини кўради;

д) ижтимоий ходим:

– оғир аҳволга тушиб қолган ва оғир аҳволга тушиб қолиш хавфи юқори бўлган шахсларнинг турмуш тарзи ва оилавий шароитини ўрганади, уларнинг эҳтиёжларига қараб, комплекс ёндашув асосида профессионал ижтимоий хизмат кўрсатишни ва ёрдам берилишини ташкил этиш чораларини кўради;

– ногиронлиги бўлган ва оғир касалликка чалинган шахслар, шунингдек, парваришга муҳтож ёлғиз кексаларни қонунчиликда белгиланган тартибда чуқурлаштирилган тиббий кўриқдан ўтказилишини ташкил этади ҳамда уларга ижтимоий хизматлар ва ёрдамлар кўрсатилишини таъминлайди;

е) **солиқ инспектори** тадбиркорлик фаолиятини бошламоқчи бўлган шахсларга солиқ хизматларини кўрсатади.

Ҳоким ёрдамчиси, профилактика инспектори, ёшлар етакчиси, хотин-қизлар фаоли, ижтимоий ходим ва солиқ инспектори ўз ваколатлари доирасида қонунчилик ҳужжатларига мувофиқ бошқа вазифаларни ҳам амалга ошириши мумкин.

Маҳалла раиси ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар фаолиятига умумий раҳбарлик қилиб, **ҳар ҳафта** маҳаллада уларнинг

ижтимоий профилактика тадбирларини амалга ошириш борасидаги фаолиятини муҳокама қилиб боради.

Ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар томонидан зарур ҳолларда ижтимоий профилактика тадбирларига ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширишга кўмаклашувчи шахсларни жалб қилиниши мумкин.

Ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширишга кўмаклашувчи шахслар қонунчилик ҳужжатларига мувофиқ ўз ваколатлари доирасида ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектларга ёрдам кўрсатади. Бунда:

а) **меҳнат органи ходими** — банд бўлмаган ёки доимий даромад манбаига эга бўлмаган ишсиз шахслар;

б) **тиббиёт ходими**:

– спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик воситалари, психотроп ёки инсон ақл-иродасига таъсир этувчи бошқа моддаларга қарам бўлиб қолган шахслар;

– парваришга муҳтож ёлғиз кексалар;

– ногиронлиги бўлган ва оғир касалликка чалинган шахслар;

в) **мактаб директори, мактаб психологи ва инспектор-психолог**:

– мунтазам таъйиқ ва зўравонликка учраб келаётган ўқувчилар;

– қаровсиз ва назоратсиз қолган, шунингдек, ғайриижтимоий хулқ-атворли ўқувчилар;

– спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик воситалари, психотроп ёки инсон ақл-иродасига таъсир этувчи бошқа моддаларга қарам бўлиб қолган ўқувчилар;

– қимор ва таваккалчиликка асосланган бошқа ўйинларга ружу қўйган ўқувчилар билан ижтимоий мослаштириш дастурларини амалга оширишда иштирок этади.

Ижтимоий мослаштириш дастурларини амалга оширишга ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектларнинг мурожаатига асосан маҳалла фаоллари, имом-хатиб, отинойилар ва бошқа шахслар таклиф этилиши мумкин.

Ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектларнинг фаолияти туман (шаҳар) даражасида – туман (шаҳар) ички ишлар органлари, вилоят даражасида – Қорақалпоғистон Республикаси ИИБ, Тошкент шаҳар ва Тошкент вилояти ИИББ ҳамда вилоятлар ИИБ, республика даражасида – Ўзбекистон Республикаси ИИБ томонидан таҳлил қилинган ҳолда уларга “ташкилий”, “техник” ва “методик” ёрдам кўрсатган ҳолда мувофиқлаштирилади.

Ижтимоий профилактика тадбирларини амалга ошириш жараёнида вужудга келаётган муаммоларни ҳал этиш, шунингдек, ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектларга амалий ва бошқа ёрдам кўрсатиш мақсадида ижтимоий профилактика тадбирлари қуйидаги тартибда назорат қилиб борилади:

а) **туман (шаҳар) даражасида**:

маҳалла раисининг фаолияти – Ўзбекистон маҳаллалари уюшмасининг туман (шаҳар) бўлимлари;

ҳоким ёрдамчисининг фаолияти – туман (шаҳар) камбағалликни қисқартириш ва бандликка кўмаклашиш бўлимлари;

профилактика инспекторининг фаолияти – туман (шаҳар) ИИОнинг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмалари;

хотин-қизлар фаолининг фаолияти – Оила ва хотин-қизлар қўмитасининг туман (шаҳар) бўлимлари;

ёшлар етакчисининг фаолияти – Ёшлар ишлари агентлигининг туман (шаҳар) бўлимлари;

ижтимоий ходимнинг фаолияти – туман (шаҳар) «Инсон» ижтимоий хизматлар марказлари;

солиқ инспекторининг фаолияти – туман (шаҳар) солиқ инспекциялари томонидан;

б) вилоят даражасида:

– Қорақалпоғистон Республикаси Камбағалликни қисқартириш ва бандлик вазирлиги, вилоятлар ва Тошкент шаҳри камбағалликни қисқартириш ва бандлик бошқармалари (*ҳоким ёрдамчиларининг фаолияти бўйича*);

– Қорақалпоғистон Республикаси ИИБ, Тошкент шаҳар ва Тошкент вилояти ИИББ ҳамда вилоятлар ИИБ ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бошқармалари (*профилактика инспекторининг фаолияти бўйича*);

– Қорақалпоғистон Республикаси Оила ва хотин-қизлар қўмитаси, вилоятлар ҳамда Тошкент шаҳар оила ва хотин-қизлар бошқармалари (*хотин-қизлар фаолининг фаолияти бўйича*);

– Ўзбекистон маҳаллалари уюшмасининг, Ёшлар ишлари агентлигининг, Ижтимоий ҳимоя миллий агентлигининг Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар бошқармалари (*ёшлар етакчиси ва ижтимоий ходим фаолиятлари бўйича*);

– Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар солиқ бошқармалари томонидан (*солиқ инспекторининг фаолияти бўйича*);

в) республика даражасида:

Ўзбекистон Республикаси Камбағалликни қисқартириш ва бандлик вазирлиги, Ички ишлар вазирлиги, Ўзбекистон маҳаллалари уюшмаси, Оила ва хотин-қизлар қўмитаси, Ёшлар ишлари агентлиги, Ижтимоий ҳимоя миллий агентлиги ва Солиқ қўмитаси томонидан.

Ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар томонидан **ижтимоий мослаштириш дастури** – *профилактика инспектори билан*, профилактика инспекторининг ўзининг ижтимоий мослаштириш дастури эса – *маҳалла раиси билан* биргаликда тузиладиган қўшма хулоса асосида яқунланади.

Ижтимоий профилактика тадбирлари амалга ошириладиган шахслар *вафот этганда, озодликдан маҳрум этилганда ёки доимий яшаш учун хорижий давлатга қўчиб кетганда*, уларга нисбатан **ижтимоий мослаштириш дастурини тугатиш** ҳақида маҳалла профилактика инспектори билан биргаликда **қўшма хулоса** тузилади.

Ижтимоий профилактика тадбирлари амалга ошириладиган шахслар *узоқ муддатга хорижий давлатга кетганда* ижтимоий мослаштириш дастури **вақтинча тўхтатилиб турилади** ва қайтганидан сўнг **қайта тикланиб**, ҳолатдан келиб чиқиб яқунланиши ёки давом эттирилиши мумкин.

Ижтимоий профилактика тадбирлари такроран амалга оширилганда, ижтимоий мослаштириш дастури қайта тикланиб, ишлар давом эттирилади.

Ижтимоий мослаштириш дастурини яқунлаш бўйича тузилган қўшма хулоса асосида туман (шаҳар) камбағалликни қисқартириш ва бандликка қўмаклашиш бўлимлари, туман (шаҳар) ИИОлари ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмалари, Ўзбекистон маҳаллалари уюшмасининг, Оила ва хотин-қизлар қўмитасининг, Ёшлар ишлари агентлигининг туман (шаҳар) бўлимлари, туман (шаҳар) «Инсон» ижтимоий хизматлар марказлари ҳамда туман (шаҳар) солиқ инспекциялари назоратни **яқунлайди.**

Ижтимоий профилактика тадбирлари амалга ошириладиган шахслар *республиканинг бошқа ҳудудига доимий ёки вақтинча яшаш учун қўчиб кетса*, улар билан олиб борилаётган ижтимоий профилактика тадбирлари борган жойидаги ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар томонидан давом эттирилиши мумкин.

Ахборот тизимида киритилган маълумотларнинг ҳаққонийлиги ҳар йил якуни бўйича масъул ва жавобгар давлат органлари ва ташкилотлари томонидан бевосита жойларга чиққан ҳолда ўрганилади.

Ижтимоий профилактика объектларига нисбатан электрон шаклда юритилган ҳужжатлар (**хулоса, ижтимоий мослаштириш дастури, унинг ижроси бўйича маълумотномалар, қўшма хулоса**) ахборот тизимида сақланади.

Ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар ижтимоий профилактика тадбирларини амалга ошириш натижасида олинган маълумотларнинг сир сақланишини таъминлайди.

INNOVATIVE
ACADEMY